

ישראל בין הים למדבר מסע לאורך הבקע הסורי אפריקאי חלק א'

ארץ ישראל היא מסדרון, וכל מי שחי בה חי מסדרון.
מה פירוש לחיות בין הים התיכון למדבר?
מנין הגיעו לכאן אבותינו הקדמונים, ומדוע הגיעו דווקא לכאן?

אם ברצוננו להבין את ההיסטוריה, עלינו לרדת לחקרה של הגיאוגרפיה שעליה צמחה אותה היסטוריה.
הגיאוגרפיה ההיסטורית של ארץ ישראל מתחילה בבקע הסורי-אפריקני.

מסדרון צר, בין הים ובין המדבר. מסדרון שאינו אלא מעבר, לכאורה, בין הציוויליזציה הגדולה של הדרום אל הציוויליזציות הגדולות שבצפון, ולהיפך; מעבר שבו צועדים חילות הדרום לכבוש את הצפון, ובו צועדים חילות הצפון לכבוש את הדרום.

החיים במסדרון אינם אלא חיים במסדרון. אותם אלו החיים במסדרון חייבים לפתח תכונות מסוימות כדי לשרוד, ותכונות אלו חייבות להתבטא בזהות, ואלו התכונות אשר במסגרתן נהפכת הזהות לתרבות.

משהו בחיי המסדרון - כאשר האדם והחברה והזהות והתרבות הם המסדרון שאותו רומס הכובש מדרום בדרכו אל הצפון ולהיפך - מזכיר את העשב הנמוך, הנרמס ברגלי העדרים השועטים בו, אך שב ומתיישר כשוך השעטה.

ב-4,000 שנות היסטוריה עברית-יהודית-ישראלית התקיימה ישות עברית עצמאית בארץ ישראל רק בפרקי זמן קצרים מאוד, מעין הבהובים.
ועם זאת:

בזה המסדרון הצר, בתקופה המשתרעת מימי האבות ועד לחתימת המשנה, **נוצר המסד הרוחני של הדתות המונותאיסטיות הגדולות**. כאן, במסדרון הקטן והצר, נולדה האמונה הגדולה, נולדה הכפירה, נולד המשיח ונולד חזון אחרית הימים שאולי כולנו חצינו ברגע זה את מפתנם.
כאן נולד חזון אחרית הימים: **"לא יישא גוי אל גוי חרב, ולא ילמדון עוד מלחמה"**.

אי-אפשר ולא ניתן להבין את היצירה הייחודית שנוצרה בחבל ארץ צר זה ללא ההבנה של הנתונים הגיאוגרפיים, מהם בהכרח נגזרת ההיסטוריה.
האל האחד, תורת המוסר, עשרת הדיברות והנבואה נולדו במסדרון הצר הזה וממנו התפשטו, כמו אדוות מעגליות, אל האנושות כולה.

מאחר ומדובר על יריעה רחבה המשתרעת על פני מספר רבדים, ומאחר והתשתית להעברת המידע מוגבל (7 עד 9 עמודים ..) החלטתי לצמצם כל המסע הפיסי ומסע הידע לארבעה מאמרים.

בכל מאמר ניגע בנושא ראשי ובנושא משני.

מאמר ראשון זה מתחיל בהיווצרות הבקע הסורי אפריקאי (חומר גיאולוגי בעיקרו), והנושא השני עוסק בטבריה עם דגש על המאה ה-16 ומרחיב אודות דונה גרציה. נסו לדמיין אישה עם עושר כשל שרי אריסון ותעוזה כשל שלי יחימוביץ; כזו היא **דונה גרציה** - אחת הנשים החזקות והמרתקות ביותר בעולם במאה ה-16.

הבקע הסורי אפריקאי

שבר גיאולוגי מסוג שבר העתקה, שנמשך מצפון לדרום, מדרום תורכיה דרך סוריה ובקעת הלבנון בצפון, לאורך נהר הירדן, ים המלח, מפרץ אילת, ים סוף, דרך מפרץ עדן לקניה, שם הוא מתפצל ועושה דרכו עד לזימבבואה.
אורכו של הבקע כ-6,000 ק"מ, (כשישית מהיקפו של כדור הארץ), ורוחבו נע בין 7 ל-20 ק"מ.
הבקע הגדול כולל נופים יוצאים מגדר הרגיל. שלגים, (בצפון-בחרמון): ארץ נושבת, אגמי מים מתוקים (הכינרת ובאפריקה), ים (ים סוף במזרח אפריקה), מדבר (בנגב ובסיני). הגיוון העצום של צורות הנוף הינו תולדה של המבנה הגיאולוגי המסובך, אי הרציפות של קו הבקע הראשי וחלוקה לבקעים משניים.
הבקע הסורי אפריקני מרתק לא רק מבחינה גיאולוגית ומורפולוגית, אלא גם מבחינה ביולוגית, היסטורית ופרהיסטורית.

התהוות הבקע הגדול הזה ורציפותו יצרה נתיב להתפשטות צמחים ובעלי חיים. מבט על פני חבלי הצומח בארצנו ועל נדידת העופות בימינו מגלה כי הם מתפרשים לאורך קו הבקע הסורי אפריקני. הבקע יצר בתקופות מסוימות תנאים טובים להתפתחות האדם הקדמון במקום הולדתו במזרח אפריקה. זה היה גם הנתיב המועדף להתפשטותו צפונה לבקע הירדן. הבקע הגדול הוא חבל עולם מרתק מבחינה ההתפתחות הביולוגית, הנוף, הצומח, החי והאדם.

ואיר כל זה התחיל?

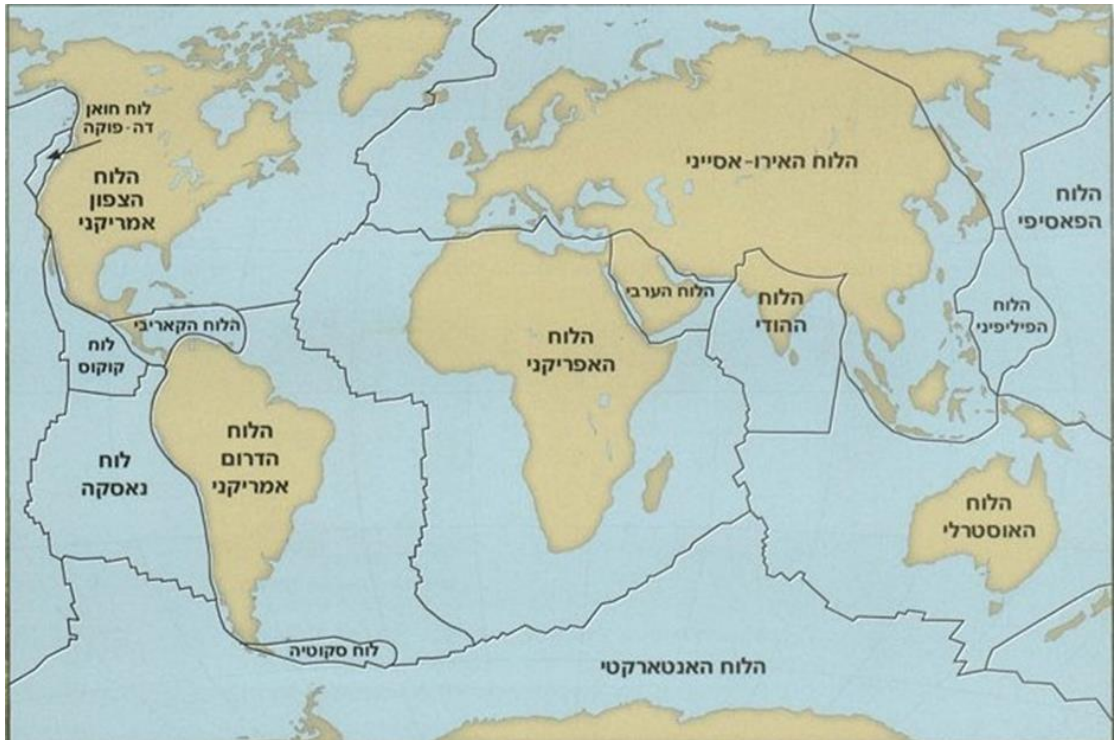
- בסביבות שנת 1920 הבחין הגאופיזיקה גרמני אלפרד וגנר בכמה עובדות מעניינות :
1. צורתו של החוף המערבי של יבשת אפריקה וצורתו של החוף המזרחי של יבשת דרום אמריקה, משלימות זו את זו, ואם מקרבים אותם זה לזה מקבלים רצף יבשתי אחד...
 2. מאובנים של אותם סוגים של בעלי חיים מצויים על פני יבשות שונות, שאוקיינוס גדול מפריד ביניהן. הכיצד?...

3. בהודו, בחלקן הדרומי של אפריקה ושל דרום אמריקה, באוסטרליה ובאנטארטיקה, מופיעים בסלעים (שהם בני מיליוני שנים) סימנים מובהקים לקיומם של קרחונים. חלק מן האזורים האלה מצויים כיום סמוך לקו המשווה, ומאחר שבאזור קו המשווה לא היו מעולם קרחונים, סבר וגנר כי בתקופות קדומות היו יבשות אלה מחוברות ושכנו באזור הקוטב הדרומי, ובמרוצת השנים הן נפרדו ונדדו למקומות שבהם הן מצויות על היום.

מתוך כל זה, סבר וגנר כי לפני 225 מיליוני שנים הייתה יבשת על אחת גדולה לה קרא "פנגאה" שהתפצלה לפני 200 מיליוני שנים ל-2 יבשות: היבשת הצפונית שכללה את אירופה, אסיה וצפון אמריקה, והיבשת הדרומית, שכללה את אפריקה, דרום אמריקה, הודו, אוסטרליה ואנטרקטיקה. בהמשך, התפצלו שתי יבשות אלו עד שהגיעו למצב המוכר לנו היום. זוהי "תאוריית נדידת היבשות".

מדענים נוספים גילו שלא רק היבשות נמצאות בתנועה אלא גם קרקעית האוקיינוסים; כך התגבשה תאוריה לפיה קרום כדור הארץ מורכב מ-15 לוחות: 7 גדולים ו-8 קטנים, ביניהם מתרחשות תנועות שונות. זו נקראה "תאוריית תנועת הלוחות", והלוחות עצמם נקראים "לוחות טקטוניים".

הלוחות המרכזיים את קרום כדור הארץ

למה זה מעניין אותנו ?

האזור בו שוכנת מדינת ישראל נמצא בתחום הבקע הסורי-אפריקני, קרוב מאוד לגבול שבין שני לוחות טקטוניים ולכן זהו אזור פעיל בו מתרחשות רעידות אדמה. בשנת 1837 התרחשה באזורנו רעידת אדמה בעוצמה גדולה שגרמה לפגיעות קשות בנפש וברכוש, בעיקר בערים טבריה וצפת. רעידת האדמה החזקה האחרונה התרחשה בשנת 1927 בצפון ים המלח וגרמה לכ-300 הרוגים, בעיקר באזור יריחו. הרשויות בישראל מנסות להתכונן לרעידת אדמה חזקה העלולה לפקוד את אזורנו - בעיקר על ידי קביעת תקנים לבנייה שתוכל לעמוד ברעידה כזאת.

תנועת הלוחות באזור שלנו:

הבקע מפריד בין הלוח האפריקני ללוח הערבי:

הבקעים העיקריים בקו השבר בארץ ישראל הם בקעת החולה, בקעת הכנרת ובקעת ים המלח. אילולא השבר, הרי הגלעד בעבר הירדן, והרי יהודה, שומרון והגליל, היו גוש הררי אחד, כפי שהיו עד הווצרותו.

בהקשר הישראלי גורסים המדענים המחזיקים בתיאוריה כי הלוח של חצי האי ערב הכולל גם את עבר הירדן המזרחי, נע צפונה (כ- 100 ק"מ) ביחס לעבר הירדן המערבי - ארץ ישראל.

התנועה צפונה מלווה גם בתנועה מזרחה המתרחשת בעקבות התרחקותו של הלוח של חצי האי ערב מן הלוח של אפריקה, לכן מתקבלת תנועה סיבובית נגד כיוון השעון. תנועה זו גרמה להיווצרות מפרץ אילת, הערבה ובקעת הירדן. התנועה האופקית משני צדי הבקע באזור ישראל איננה "חלקה": קו השבר הוא "מזוגזג" ועקום- לעתים הוא פונה שמאלה ולעתים ימינה, ולכן נוצרו לאורכו גם שקעים נמוכים (כמו ים המלח, החולה והכינרת) וגם רכסים (כמו שלוחת נוצה, רכס מחולה ואלמגור).

להלן כמה עדויות המבססות את תיאוריית התזוזה האופקית לאורך בקע הירדן: א. הוכחות הקשורות בסוג הסלע ובאופי שכבותיו:

המקום הצפוני ביותר שבו מופיעים סלעי היסוד בצד הישראלי, כלומר בצד המערבי של הבקע, היינו אזור תמנע. שם גם נמצאים סלעי הנחושת והמנגן. כאשר מסתכלים בצד השני, בהרי אדום, רואים, שסלעי היסוד נמשכים צפונה עד קרוב לים המלח. ריכוזים רבים של סלעי נחושת ומנגן נמצאים באזור פונון ובאזור ודאי דנה. כאשר עושים את החשבון הגיאוגרפי, נוכחים, שההבדל במיקומם של הסלעים מגיע ל- 105 ק"מ.

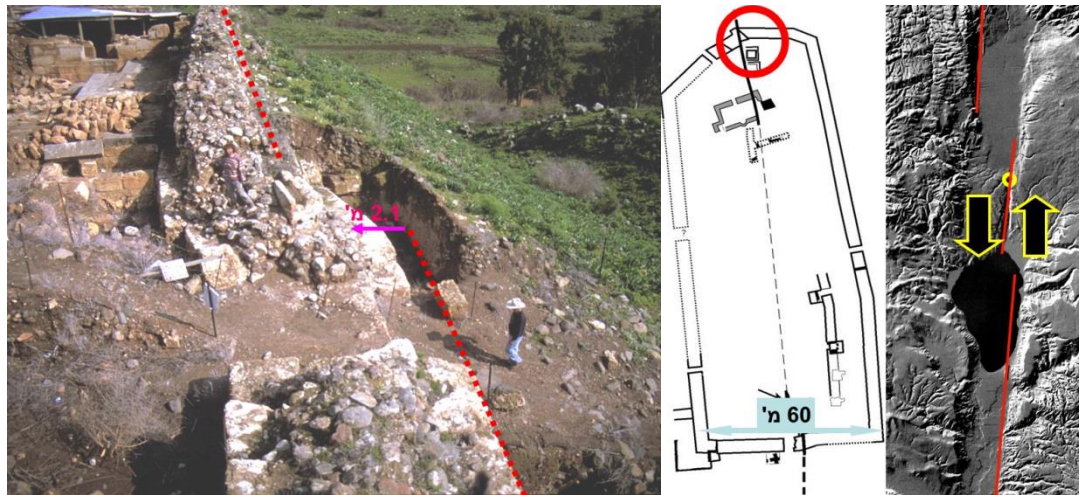
אם נחפש סלעי גבס, הנמצאים אצלנו, במערב הבקע, במכתש רמון, בצד השני, בעבר הירדן, נמצא אותם לראשונה באזור נחל חשבון שבצפון הרי מואב, מהלך של למעלה מ- 100 ק"מ. דוגמא נוספת: גיר, שהוא מפותח מאוד בחרמון, נמצא במערב במקום אחד בלבד – בצפון

השומרון, באזור ואדי מאלח. אם עושים את חשבון התזוזה נקבל כ- 105 ק"מ.

ב. הוכחות הידרוגרפיות: לפי תוואי הנחלים. היו שבדקו את המשכיות הנחלים מרמות עבר הירדן לישראל. אנחנו יודעים שבתקופה מסוימת, טרם היות הבקע, זרמו הנחלים מרמת עבר הירדן הגבוהה, מהרי אדום, מואב וגלעד, לכיוון הים התיכון כגון נחל אלכסנדר או נחל שורק. כאשר נוצר הבקע, והגוש הירדני נע צפונה, חל, כמובן, שיבוש מסוים של מערכת הזרימה. ניתן לאתר בעזרת תצלומי אוויר מניפות סחף גדולות היורדות מהרי אדום, שקו ישר חותך ומזיז את המשך המניפה דרומה.

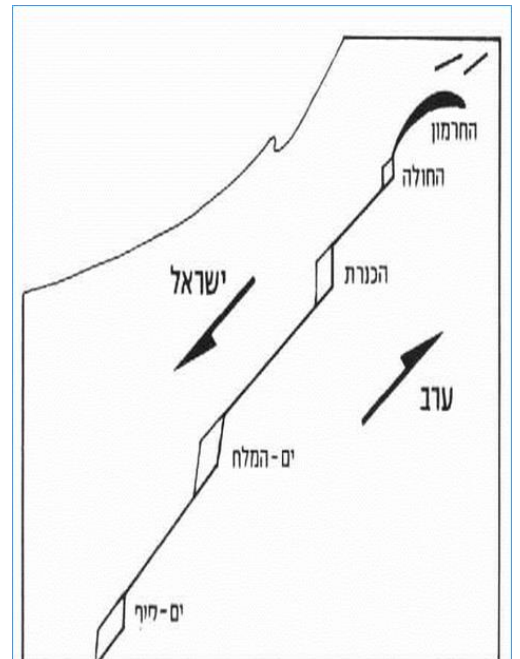
ג. הוכחות ארכאולוגיות: חלק מהמתיישבים בעבר לא הכירו את מערכת השברים ובנו בדיוק במרכז השבר דוגמה בולטת היא מצד עטרת הצלבני נבנה בשנת 1179 על העתק הירדן, העתק הירדן חוצה את החומה הדרומית כפי שניתן לראות בתמונות הבאות

תופעות ייחודיות בישראל כתוצאה מהבקע הסורי-אפריקני:

נהר הירדן- כתוצאה מהשבר נוצר שקע טופוגרפי, אליו זורמים המים מהרכסים שבעבריו ויוצרים את נהר הירדן. בשל האופי המיוחד של דרך היווצרות הבקע נוצרו לאורכו מספר "בורות" אליהם נקווים מי הירדן ויוצרים את הכינרת ואת ים המלח. למרות המקור המשותף, הם שונים מאוד באופיים, במבנם, ואפילו בסוג המים שבתוכם. אגם הכנרת מורכב ממים מתוקים, ועומקו המקסימלי הוא 42 מטר. האגם עצמו נמצא כ-70 מטר מתחת לפני הים. ים המלח, שהוא כידוע המקום הנמוך בעולם, נמצא כ-400 מטר מתחת לפני הים, מימיו מלוחים בהרבה ממי ים רגילים, ועומקם המרבי 325 מטר. מפרץ אילת הוא מפרץ של מי ים רגילים והעומק המקסימלי בו מגיע כמעט ל-1830 מטר.

משקעי התאיידות, כמו מלח בישול וגבס, מתחילים לזרום כתוצאה מלחץ בעצמה מסוימת. תוצאה מהצטברות שכבות סלעי משקע מעליהם, הסלעים מתחילים לזרום כלפי מעלה ויוצרים גופי חדירה. הר סדום הוא שהתרומם ועלה מהעומק. שכבות המלח שמהן בנוי ההר הורבדו בצורה אופקית וכיום הן מצויות בצורה אנכית ובחלקן אף סבו יותר מ-90 מעלות. התופעה של גופי מלח החודרים את שכבות היא מעניינת מאוד. במקומות רבים בעולם יוצרת תופעה זאת גם מלכודות לנפט. כדאי לציין, ששדות הנפט העיקריים של טקסס ולואיזיאנה, על גבול מפרץ מקסיקו בדרום ארה"ב, נמצאים סביב גופי מלח כאלה, ומכאן, בין השאר, העניין בחיפוש נפט באזור ים המלח.

מפרץ אילת ובקע ים המלח- שבר המתנהג בחלקו הצפוני כאוקיינוס בהתהוות ובחלקו הדרומי כאוקיינוס בוגר.

הר החרמון- נוצר כתוצאה מתנועת הלוח הירדני צפונה ודחיסת סלע תוך כדי העתק מה שיצר קמט.

התרוממות שדרת ההר המזרחית- תוצאתה הסטת כיוון זרימת הנחלים מעבר הירדן לכיוון הים התיכון מזרחה לכיוון הבקע.

שברי המשנה – בקעות ועמקים בצפון הארץ ממזרח למערב המפרידים בין השומרון לגליל.

האישה שקנתה עיר

העיר טבריה, שנקראה על-שם **הקיסר טיבריוס**, נוסדה ע"י הורדוס אנטיפס, בנו של המלך הורדוס, בשנת 20 לסה"נ ונועדה להיות בירת ממלכתו של הורדוס אנטיפס. ברצף ההיסטורי של טבריה שתי תקופות מעניינות במיוחד:

1. תקופת הסנהדרין ותקופת הגאונים.
2. חידוש הישוב היהודי ע"י דונה גרציה;

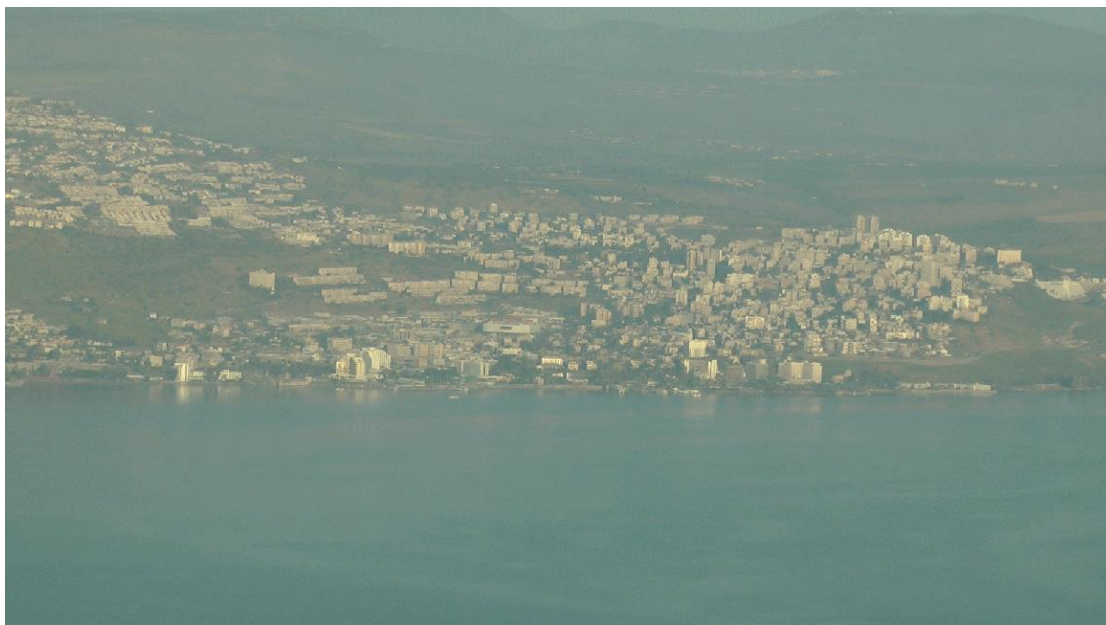
תקופת הסנהדרין

טבריה היתה חלק ממלכתו של אגריפס השני, עד מותו בשנת 96 לסה"נ. משעברה טבריה לידי שלטון רומי, בשנת 100 לסה"נ, היא נהנתה מן השגשוג שציין את האימפריה כולה. באמצע המאה ה-2 לסה"נ, לאחר מרד בר-כוכבא, טוהרה העיר מטומאת קבריה ע"י רבי שמעון בר-יוחאי, ובכך נתכשרה למושבם של תלמידי חכמים. בשלהי המאה ה-2 העתיק רבי יהודה הנשיא את מושבו מציפורי לטבריה. עתה הועתקו מציפורי לטבריה מוסדות ההנהגה של העם היהודי: תחילה הסנהדרין בראשות רבי יוחנן, ואחר כך הנשיאות בראשות רבי יהודה. בטבריה הקים רבי יוחנן את "בית המדרש הגדול". מסורת היא שבמוסד זה, הנזכר תכופות בספרות חז"ל, נערך רובו של התלמוד הארץ ישראלי (תלמוד ירושלמי). משנעשתה טבריה לבירתו של העם היהודי בארץ ובתפוצות הייתה לה תקופת פריחה ממושכת. חכמי טבריה עשו אותה כעיר של תורה ודעת. במאה השישית הוקמה בטבריה ישיבת ארץ ישראל, יורשת הסנהדרין בהנהגה. בתקופה זו, תקופת הגאונים, פרחו בטבריה אסכולות של פייטנים ודרשנים, ולצדן סופרים ומנקדים. שיטת הניקוד העברי, המקובלת עד ימינו – "הניקוד הטברייני" – קרויה, כמובן, על שם העיר.

חידוש הישוב היהודי או - האישה שכמעט קנתה את ירושלים והתפשרה על רכישת טבריה.

יש בה שילוב של מנהיגות, שכל ישר והמון כסף, קשרים והשפעה. היא מחזיקה צי אניות משלה, מנהלת בנק גדול, שולטת על מסחר בינלאומי ועומדת בראש ארגון בין מהגדולים בעולם. זוהי דונה גרציה, אחת הנשים החזקות והמרתקות ביותר בעולם במאה ה-16

בטקס חגיגי שהתקיים בבית הנשיא אמר שמעון פרס בנאום הברכה שלו: "לפסגות שאליהן הגיעה דונה גרציה קשה יותר להגיע מאשר לפסגת האוורסט: להיות אישה, להיות יהודייה, להיות לבדה, לפרוץ כל מסגרת, להתגבר על כל מכשול. דונה גרציה הייתה גדולה מהחיים, כשהצליחה לפלס את דרכה בעוז רוח נשי, בעולם שנשלט על-ידי גברים". היה לה בית ענק, בו אירחה בעלי תפקידים שונים - בנקאים ודיפלומטים, קברניטים ומלחים, חכמים וראשי ישיבות.

סודות מן המרתף

סיפורה של ה"גבירה", לה סניורה, כפי שכינו אותה בהערצה בני תקופתה, מתחיל ב"חדר ליסבון", שם נולדה ב-1510. היא הוטבלה בכנסייה בשם ביאטריצה די-לונה למשפחה עשירה ומיוחסת, שגלתה לפורטוגל בעקבות גירוש ספרד ב-1492. בפורטוגל אולצו יהודים רבים להתנצר, בהם גם משפחתה, והיא גדלה כילדה נוצרייה לכל דבר. רק בגיל 18, לפני נישואיה, גילו לה הוריה שהם בעצם יהודים אנוסים, שהתנצרו מחוסר ברירה אך ממשיכים לקיים בסתר את מצוות היהדות. לו גילתה האינקוויזיציה את סודם, הייתה מעלה אותם על המוקד, ולכן גילו משפחות כאלה לילדיהן את הסוד רק בבגרותם. "לה סניורה" נישאה בכנסייה לפרנציסקו מנדס, שהיה מבוגר ממנה בשנים רבות ואדם אמיד מאוד: הוא היה בעליו של בנק מנדס, שהחזיק בצי אניות שעסקו במסחר בינלאומי, בעיקר בסחר תבלינים מאסיה. רק אחרי נישואיהם התברר לה שגם בעלה ממשפחת אנוסים, וכי שמו היהודי הוא צמח בנבנישת. במקביל הם נישאו גם בטקס יהודי חשאי. הייתה להם בת אחת, ריינה. מנדס נפטר בפתאומיות ב-1536, ואלמנתו הצעירה, בת 26 בלבד, ירשה את עסקיו, וניהלה אותם בכישרון שלא נפל משלו. חדר ליסבון, בהתאמה, עוצב בצורה "אנוסית": אולם התכנסות שמעוצב קצת כבית כנסת וקצת ככנסייה, ורק כשפותחים את הווילונות מתגלים הסמלים היהודיים המוסתרים.

האישה העשירה בעולם

כשהמלך ניסה להשתלט על עסקיה, נמלטה דונה גרציה לאנטוורפן, שם פעל גיסה, דיוגו מנדס, שניהל את הסניף הבלגי של בנק מנדסה. היא השיאה את אחותה בריאנדה לדיוגו אחי בעלה - דרך טובה לשמור את ההון בתוך המשפחה. כשנפטר גיסה הוא הוריש לה, ולא לאשתו, את הבנק, צעד שגרם לסכסוך עמוק בין האחיות. בכך הפכה דונה גרציה לאישה העשירה בעולם. הונה היה רב אף מזה של אליזבת הראשונה מלכת בריטניה. אל רכוש הזה לטשה עיניים המלכה מריה בבלגיה, שזממה להשיא את בתה בת ה-8 (!) של דונה גרציה לדוכס ארגון בן ה-58, במטרה להשתלט על ההון. זה כמובן לא בא בחשבון מבחינת דונה גרציה, ולכן היא נמלטה גם מאנטוורפן ועברה לדוכסות ונציה עם בתה, אחותה, אחייניה המאומצים ועם ארגזים עמוסים בזהב וביהלומים. התקופה הוונציאנית שלה מתאפיינת בכל הפאר וההדר של תקופת הרנסנס.

תקופת ונציה לא נגמרה טוב: סכסוכי הירושה בין האחיות הביאו את בריאנדה אחותה להלשין עליה בפני השלטונות שדונה גרציה היא יהודייה בסתר, ושרימתה את הדוכס. דונה גרציה הושלכה לכלא למשך שלוש שנים תמימות. בתה נשלחת למנזר. גם מהכלא היא המשיכה למשוך בחוטים, לשחד את דרכה החוצה ולעשות עסקים. מרחוק הפעילה את אחיינה - הלוא הוא דון יוסף נשיא, שתפקד כ"שר החוץ" שלה. הוא הצליח לשכנע את הסולטן הטורקי לאיים שיטביע ספינות ונציאניות בים התיכון אם לא תשוחרר דונה גרציה מהכלא. לא שהסולטן היה צדיק גדול - דון יוסף נשיא שכנע אותו שכדאי לו שדונה גרציה תתיישב

בתחומי האימפריה העות'מנית, והוא יוכל ליהנות מהמסים הגבוהים שיניבו עסקיה. משם עברו דונה גרציה ובני משפחתה לדוכסות פררה. שם "יצאה מהארון" וחזרה בגלוי ליהדותה. שם גם חזרה להשתמש בשמה היהודי, חנה נשיא, ופעלה רבות למען יהודים אנוסים ונרדפי אינקוויזיציה. תנ"ך פררה, שהודפס ב-1553 ביוזמתה של דונה גרציה, היה לעותק הראשון של התנ"ך בלדינו. לא הרבה זמן קודם לכן המציא גוטנברג את הדפוס, והיא תכף הבינה שיש פה מדיום חדש.

הציונית הראשונה

קצרה היריעה מלהביא כאן את המשך עלילותיה המסעירות של ה"גבירה", שהמשיכה לנדוד מפררה לאנקונה ומשם לדוברובניק, סלוניקי ואיסטנבול. היא התמודדה עם אפיפיורים וקיסרים, עם מלכים ורוזנים, מינתה ראשי ישיבות, הבריחה יהודים אנוסים למקום מבטחים, והשפיעה על שווקים בינלאומיים. דוגמה אחת לעוצמתה הייתה החרם שהטילה על העיר אנקונה, השייכת לוותיקן, כעונש על ששרפו 24 יהודים (נוצרים חדשים), בהם גם סוכן שלה - וניצחה. האפיפיור התכופף, ולא זאת בלבד שביטל את הצו האוסר על התיישבות יהודים באנקונה, אלא אף הזמין יהודים לגור בעיר בתנאים משופרים, כולל הבטחה שילדיהם לא יוטבלו לנצרות בניגוד לרצונם.

עדיין יש צורך להבהיר את הקשר המיוחד של דונה גרציה עם העיר טבריה. ב-1553 היא הגיעה לקושטא, איסטנבול של היום: צומת כלכלי, תרבותי ופוליטי בין מזרח ומערב ומקום מושבו של הסולטן. היא לא חסכה אמצעים כדי להרשים אותו: ארבעים פרשים רכבו לפניו, היא ופמלייתה נסעו בשלוש כרכרות מוזהבות, והיא חילקה 40 אלף דוקטים זהב (המקבילים ליותר ממיליון דולרים במונחים של היום) לעניי העיר.

הסולטן, שלרוב לא פגש נשים בענייני חוץ ומדינה, קיבל את פניה ואת פני אחיינה, דון יוסף הנשיא. בפגישתם היא ביקשה לרכוש ממנו חלקת אדמה שתהיה בית לעם היהודי. הוא הציע לה את הונגריה, אך היא רצתה רק את ארץ התנ"ך. את ירושלים הוא סירב, כצפוי, למכור לה, ואז היא ביקשה ממנו את טבריה - שם נחתם התלמוד הירושלמי והומצא הניקוד הטברייני. דונה גרציה חכרה מהסולטן את השטח, שלחה אלפי פועלים טורקים במימונה לבנות את חומת העיר העתיקה, ועשתה הכנות ליישוב יהודים, בעיקר אנוסים נמלטים.

אבן ארדיטי, נציגם של דונה גרציה ודון יוסף הנשיא, שיפץ את חומות העיר, והביא מתיישבים יהודים מקרב מגורשי ספרד לגור בה. תייר שביקר בעיר ב-1561 מצא יישוב יהודי, בית כנסת ותלמידי חכמים. אבן ארדיטי נטע עצי תות בסביבות העיר על מנת לפתח את תעשיית המשי וכבשים מסוג המרינו הובאו מספרד כדי לפתח תעשיית בגדים.

עפ"י רשימות תשלומי המסים של השלטון העותמאני מ-1572/3 מתברר שהיה גידול במספר התושבים בטבריה והכוונה הייתה עלייה במספר היהודים.

התנכלויות מצד בא כוח האפיפיור בקושטא, ומצד הערבים והתורכים בטבריה ומותה של דונה גרציה בקושטא ב-1569 הביאו להפסקת זמנית של הפרויקט.

ב-1579 השולטן מסר את הזיכיון על העיר לאנוס לשעבר, אלוורו מנדס מפורטוגל, ששמו העברי היה שלמה בן יעיש. בן יעיש היה בעל תפקיד דיפלומטי בקושטא והוא שלח את בנו יעקב לטבריה. יעקב המשיך במפעלי בנייה ופיתוח הכלכלה וגם עסק בתורה ובקבלה.

הקהילה היהודית הספרדית בטבריה, אליה הצטרפו יהודים מצפת, המשיכה להתקיים, אבל מספר חבריה היה מצומצם. ב-1660 פרעו הערבים ביהודי טבריה והם נאלצו לעזוב, זמנית. אבל, נראה, שיהודים חזרו לטבריה.

שמעון מנדס, צאצא של המשפחה, החי בישראל, סיפר שהמשפחה התפצלה ל- 3 ענפים: מערב אירופה (בלגיה, הולנד, צרפת), איטליה ותורכיה. אבל, יש גם צאצאים נוספים החיים בישראל. בפורטוגל נותרו חלקים ממשפחת מנדס כפי שהתברר ב- 2008, כאשר ממשלת פורטוגל החליטה לכבד את זכרו אריסטידס סוסה מנדס, מציל יהודים בתקופת השואה. ממשלת פורטוגל תיקנה עוול כאשר חלקה כבוד לדיפלומט הפורטוגלי אריסטידס סוסה מנדס, שהציל אלפי יהודים בתקופת השואה. מנדס היה קונסול פורטוגל בבורדו, כאשר הנאצים פלשו לצרפת ב- 1940. הוא הוציא ויזות ל- 10,000 יהודים ול- 20,000 פליטים אחרים, בניגוד להוראות ממשלתו. מנדס נקרא לשוב לפורטוגל ופוטר מהשירות הדיפלומטי, תוך איבוד הפנסיה שלו, על שהפר את מדיניות הניטרליות של פורטוגל בזמן מלחמת העולם השנייה. כמו כן, נאסר עליו לעסוק בעורכות דין והוא מת בעוני כעבור 10 שנים.

כאשר הוא נתבע על הפרת הוראות ממשלתו הייתה תשובתו ש"הוא מעדיף להיות עם האל נגד האדם מאשר עם האדם נגד האל". ממשלת פורטוגל פתחה אתר באינטרנט לזכרו של מנדס הכולל צילומים, וידיאו ומסמכים. משפחתו נאבקה שנים רבות להחזרת כבודו. ממשלת פורטוגל גם "החזירה" אותו לשירות הדיפלומטי והעלתה אותו לדרגת שגריר ושלמה למשפחתו פיצויים. המשפחה רכשה מחדש את האחוזת שנאלצה למכור בעבר ובכוונת המשפחה להקים שם מוזיאון לזכרו. מנדס הוכרז ע"י "יד ושם" כחסיד אומות העולם. לאחר שהוא הודח הוא קיבל עזרה מארגון יהודי- אמריקני, הג'וינט. ארגון זה גם הסדיר הגירת 2 מבניו לארה"ב.

תודות :

לעמיר שלום על העריכה.

ליאנה מרקשייד הטייסת. **וניר הרטמן** הטייס

ליונתן פן ועידו הרטמן הצלמים

לנוחי ועומר מרקשייד על התמיכה הלוגיסטית

עד הפעם הבאה- נתראה!!!

אבי הרטמן

קישור לסרטון: [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט Google Earth: [לחץ כאן](#)

להורדת המסלול בפורמט עמוד ענן: [לחץ כאן](#)

למזג אוויר לאורך המסלול : [לחץ כאן](#)

למפת Google Maps : [לחץ כאן](#)